

SØREN KIERKEGAARD

PISMA SØRENA KIERKEGAARDA
tom 25

DZIENNIKI
NB 26 – NB 30

Przełożyła
BOGUSŁAWA SOCHAŃSKA

Przekład przejrzał, wstępem i przypisami opatrzył
ANTONI SZWED

Kęty 2025
WYDAWNICTWO
MAREK DEREWIECKI

Tytuł oryginału duńskiego:

Søren Kierkegaards Skrifter
Journalerne NB 26 – NB 30
Bind 25
København 2008

© 2025 for the Polish translation by Bogusława Sochańska

© 2025 for the Polish edition by Wydawnictwo MAREK DEREWIECKI

Wydanie pierwsze

Recenzent: dr hab. Jacek Aleksander Prokopski, prof. PWr

Przełożyła: Bogusława Sochańska

Przekład przejrzał: Antoni Szwed

Opracował i wstępem poprzedził: Antoni Szwed

Redakcja i korekta: Maria Urbańska-Bożek

Skład tekstu i projekt okładki: Łukasz Derewiecki

Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii

ul. M. Ciurlionisa 4

05-270 Marki

Publikacja finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki w latach 2022–2024, nr projektu 0170/NPRH8/H22/87/19, kwota finansowania 295 022,00 zł.

NARODOWY
PROGRAM

**ROZWOJU
HUMANISTYKI**

ISBN 978-83-68182-81-1

WYDAWNICTWO MAREK DEREWIECKI

ul. Szkotnia 29a, 32-650 Kęty

tel./fax (33) 8454149, 603931607

e-mail: wydawnictwo@derewiecki.pl

Księgarnia: www.derewiecki.pl

Dystrybucja: tel. 502637305

Jackowi Osowskiemu
z wdzięcznością

Wydawca

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	VII
DZIENNIK NB 26 1–120	1
DZIENNIK NB 27 1–88	137
DZIENNIK NB 28 1–103	239
DZIENNIK NB 29 1–118	329
DZIENNIK NB 30 1–138	433
KONKORDANCJA	564
SKOROWIDZ OSÓB	571

WPROWADZENIE

Søren Kierkegaard (1813–1855) mówił o sobie, że nie mógłby, jako filozof, pojawić się przed Georgem Wilhelmem Friedrichem Heglem, ponieważ szereg problemów i prób ich rozwiązań mógł postawić dopiero po przyswojeniu sobie elementów myśli niemieckiego filozofa. Dotyczyło to pojęć, kategorii, terminów, także elementów struktury heglowskiego Systemu. Kierkegaard na swój sposób je wykorzystał, nadając im w zdecydowanej większości przypadków własne znaczenie, i zastosował je tam (w filozofii egzystencji), gdzie one okazały się najbardziej nośne i potrzebne. Zasadne jest więc pytanie, skąd czerpał o tym wszystkim wiedzę: bezpośrednio z pism samego Hegla czy raczej z artykułów i książek duńskich heglistów.

Dzienniki są najlepszym świadectwem tego, z jak wieloma współczesnymi autorami Søren Kierkegaard wiodł spór o sprawy, które uważał za ważne i doniosłe, poczynając od najistotniejszych kwestii filozoficznych i teologicznych po sprawy codzienne, czasem pozornie mało ważne, ale mimo to poruszające jego duchową wrażliwość. Kierkegaard z natury był polemistą, rozwijającym swe pomysły i idee w dyskusji z innymi mniej lub bardziej znanymi, ówczesnymi intelektualistami duńskimi, ale także z autorami niemieckimi. Toczył spór z żywymi ludźmi, w mniejszym stopniu zajmując się obiektywnymi, bezosobowymi twórcami intelektualnej przeszłości. Duńczyk miał w swoim krótkim życiu wielu adwersarzy, z których jednych z całą pasją zwalczał, do innych miał stosunek ambiwalentny. Grupował ich wokół dwóch głównych kwestii: kryzysu duńskiego Kościoła luterańskiego oraz heglizmu, który zawałdował umysłami wielu wykształconych ówczesnych Duńczyków. W odniesieniu do pierwszej kwestii był nim biskup Zelandii Jakob Peter Mynster (1775–1854) oraz jego późniejszy następca Hans Lassen Martensen (1808–1884). O ile do Mynstera odnosił się z mieszaniną sympatii i krytyki, o tyle Martensenowi nie szczędził (niekiedy zjadliwych) negatywnych ocen. Tego ostatniego nie cenił jako autora i osoby publicznej. Mimo to Kierkegaard nie ukrywał, że to Mynster był dla niego tym, który swoimi działaniami istotnie przyczynił się do rozkładu duńskiego chrześcijaństwa, człowiekiem, który, mimo dobrych chęci, doprowadził Kościół luterański do upadku. Kontynuację tych złych praktyk przypisywał także Martensenowi.

Ale do kryzysu duńskiego chrześcijaństwa przyczyniła się również żywo dyskutowana w latach 20., 30. i 40. XIX wieku myśl Georga Friedricha Wilhelma Hegla (1770–1831), który w Danii miał zarówno zwolenników, jak i przeciwników, także takich, którzy początkowo uwiedzeni myślą Hegla, po latach namysłu, stawali się jego przeciwnikami. Do zwolenników, przede wszystkim, zaliczali się: gorący wielbiciel i popularyzator tej myśli Johan Ludvig Heiberg (1791–1860) oraz, nieco później, Hans Lassen Martensen. Ci dwaj najwięcej przyczynili się do popularyzacji heglowskiego Systemu. Ale byli także mniej znani myśliciele, dziś już prawie zapomniani, jak: Paul Martin Møller (1794–1838) (początkowo zwolennik, później krytyk Hegla), Peter Hjort (1793–1871), Ditlev Gothard Monrad (1811–1887), Adolph Peter Adler (1812–1869), autor popularnego podręcznika heglowskiej logiki, Peter Michael Stilling (1812–1869), Johan Alfred Bornemann (1813–1890), Andreas Frederik Beck (1816–1861), Hans Brøchner (1820–1875). Istotną rolę w upowszechnianiu elementów tej myśli odegrali także krytycy Hegla. Do nich należeli: przede wszystkim Frederik Christian Sibbern (1785–1872), akademicki filozof, wykładający filozofię przez dziesiątki lat na Uniwersytecie Kopenhaskim, Jakob Peter Mynster, Rasmus Nielsen (1809–1884), Ludvig Zeuten (1805–1874). Trudno byłoby wymienić ich wszystkich. Wielu z nich pojawia się na kartach pism Sorena Kierkegaarda i choćby dlatego warto o nich wspomnieć.

Aktywność duńskich heglistów, także ich wpływ na Kierkegaarda, została współcześnie dosyć szczegółowo opisana w języku duńskim i angielskim przez takich autorów, jak: Carl Henrik Koch¹, Niels Thulstrup², Bruce Kirmmse³, a nade wszystko w znakomitych pracach amerykańskiego badacza Jona Stewarta⁴. Niżej podpisany korzystał z opracowań wyżej wymienionych badaczy.

¹ Por. C. H. Koch, *Den danske idealisme 1800–1880*, Gyldendal, København 2004.

² N. Thulstrup, *Kierkegaards forhold til Hegel og til spekulative idealisme indtil 1846*, Gyldendal, København 1967.

³ B. Kirmmse, *Kierkegaard in the Golden Age Denmark*, Indiana University Press, Bloomington-Indianapolis 1990.

⁴ Warto tu wymienić obszerne prace Jona Stewarta, wybitnego amerykańskiego badacza filozofii Hegla, heglistów duńskich i Sorena Kierkegaarda: *A History of Hegelianism in Golden Age Denmark*, t. 1 *The Heiberg Period: 1824–1836*, C. A. Reitzel, Copenhagen 2007; *A History of Hegelianism in Golden Age Denmark*, t. 2 *The Martensen Period: 1837–1842*, C. A. Reitzel, Copenhagen 2007; *Kierkegaards Relations to Hegel Reconsidered*, Cambridge University Press 2003. Osobną część twórczości Jona Stewarta stanowią jego tłumaczenia i staranne opracowania niektórych pism autorów Złotego Wieku Danii: Heiberga, Martensena, Mynstera, Nielsena, Sibberna i innych.